

Відгук офіційного опонента на дисертацію

Назарук Вікторії Михайлівни

«Формування барокового стилю у творчості літераторів Острозького кола (друга половина ХVI – перша пол. ХVII ст.)»

на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук

за спеціальністю 10.01.01 – українська література

Вектори розвитку українських медієвістичних студій розширяються і збагачуються, відповідаючи на виклики і запити культурно-історичного розвитку науки історії літератури. Формування нових напрямків медієвістичних студій визначається поглибленням окремих наукових тем, зростанням міждисциплінарного інтересу до специфіки генезису і формування стилів. Систематичні відгуки на актуальні наукові та пошукові рухи спостерігаємо серед вихованців наукової школи медієвістики професора П.В. Білоуса. Саме таким актуальним і новаторським відгуком є кандидатська дисертація Назарук В.М. «Формування барокового стилю у творчості літераторів Острозького кола (друга половина ХVI – перша пол. ХVII ст.)». Робота є суттєвим внесок у сучасну українську медієвістику, адже відразу вирішує два важливих питання: дослідження специфіки формування барокового стилю загалом і його особливостей у творчості літераторів Острозького кола зокрема.

Дисертаційне дослідження Назарук В.М. є актуальним і новаторським, викликаним розвитком української медієвістики. Воно представляє собою абсолютно новий самостійний авторський погляд на феномен барокового стилю у творчості літераторів Острозького кола. Тут бачимо цікаві та вагомі авторські висновки. Актуальність роботи підтверджується і зверненням уваги на те, що «тривалий час період давньої української літератури кінця

ХVI – початку ХVII ст. не розглядався дослідниками як бароковий. Його характеризували як перше українське Відродження у широкому значенні, як час національного культурного піднесення, вужче – як період полемічного спалаху, пошуку та відстоювання національної самоідентичності» (с. 15). По суті дисерантка вперше в історії української медіевістики представила системне дослідження формування барокового стилю у творчості літераторів Острозького кола. Таким чином вона виокремила Острозьке коло публіцистів як таке, що сформувало власний полемічний стиль, співзвучний із культурно-історичною епохою Бароко.

В.М. Назарук правомірно виокремлює ті чинники, які дають їй підстави назвати представників-літераторів Острозького кола. Це наступні чинники: письменники, які жили і творили в Острозі; твори яких побачили світ у Острозькій друкарні; які активно письмово контактували з князем Костянтином-Василем Острозьким; які жили і творили в центрах у орбіті Острога – Дубно, Дермань, Рівне. Дисерантка обґрунтовано обмежує досліджуваний період часом заснування Острозької академії до постання нового культурно-освітнього центру в Києві (1576–1616 рр.). Дослідниця ставить собі за мету виокремити й обґрунтувати специфіку ранньобарокового стилю у творчому доробку представників острозького культурно-мистецького гуртка. Об'єктом дослідження є масив літературно-художніх текстів Герасима і Мелетія Смотрицьких, Андрія Римші, Даміана Наливайка, Христофора Філалета, Віталія Дубенського. З огляду на об'єкт визначається і предмет – специфічні вияви та місцева трансформація стилювих характеристик барокового напрямку у доробку літераторів острозького культурно-освітнього осередку (друга пол. ХVI – ХVII ст.).

Наукова новизна роботи полягає в тому, що «в ній виокремлено та схарактеризовано принципи функціонування острозького культурно-освітнього гуртка, до якого можна зарахувати Герасима та Мелетія Смотрицьких, Андрія Римшу, Даміана Наливайка, Зизанія Тустановського,

Христофора Філалета. У дисертації розглянуто питання функціонування раннього Бароко у творчому доробкові представників острозького гуртка. Як наголошено, «здійснено порівняльний аналіз тогочасних літературних творів суспільно-політичної тематики, істотно розширене уявлення про специфіку формування стилістики раннього бароко на теренах Острога, з'ясовано роль та функції Острозької академії у процесі створення стилістичного канону у системі тогочасної літератури» (с. 19-20).

Новаторський характер дослідження представлено й обґрутовано на високому фаховому рівні. Робота належним чином апробована, дисерантка має 15 публікацій із теми, одна з них – у закордонному виданні. Назви окремих статей відображають основні висновки і відкриття дослідниці. Головні положення дисертації належним чином висвітлені в авторефераті. Автореферат і анотація до роботи повністю відображають концепцію дослідження.

Структура роботи чітко продумана і репрезентує її новаторську концепцію. Розділ 1 «**Зародження українського літературного бароко як наукова проблема**» присвячений аналізу специфіки філософського змісту явища Бароко в літературному контексті, його смыслового поля, особливостей адаптації на українському ґрунті. Також тут визначено естетичну складову течії Бароко, прокоментовано художньо-естетичні характеристики, закцентовано на сuto острозькій специфіці авторських творів раннього барокового періоду. Дисерантка на належному фаховому рівні досліджує Бароко як мистецьке явище, звертає увагу на специфіку стилізових особливостей Бароко у світовій та українській культурі. В.М.Назарук детально розглянула існуючі дослідження О.Мишанича, С. Бабича, П. Білоуса, Ю.Ісіченка, І.Юдкіна-Ріпуна, І.Іваньо, Б.Криси, Д.Чижевського, О. Білецького, Л. Махновця, Г. Нудьги, М. Грицая, В. Крекотня, О. Л. Софонової, М.Сулими, Ю.Кжижановського, на основі яких виділила риси, які характеризують сuto українське Бароко. Дослідниця

наголошує, що «барокова стилістика синтезує земне та небесне, духовне й світське, античне і християнське світовідчуття. У текстах цього періоду уважний читач знайде хитросплетіння міфологічних та біблійних образів, християнських та язичницьких» (с. 26). Вона аргументовано стверджує, що «барокова стилістика синтезує земне та небесне, духовне й світське, античне і християнське світовідчуття. У текстах цього періоду уважний читач знайде хитросплетіння міфологічних та біблійних образів, християнських та язичницьких» (с. 27). Стилістику власне українського Бароко, на її думку, варто розглядати не лише з позиції образності, системи жанрів, підходів та технік, а й з огляду на саму форму вираження думки, а саме – на віршову техніку. На основі фактів дослідниця доводить, що у другій половині XVI ст. літературний процес зазнає змін саме у формальному ракурсі. Якщо до цього популярними були переважно прозові жанри, то тепер письменники переважно звертаються до віршової мови, яка дає можливості зробити текст емоційнішим, надає йому колориту, полегшує сприйняття і запам'ятовування.

Заслуговує на увагу детальне дослідження дисеранткою адаптації Бароко в українській літературі, визначення питомо українських специфічних рис барокового стилю. Вона аргументовано доводить тезу про те, що «ранньобарокова культура звертається до архетипу краси як до свідчення Божої присутності у земному творінні» (с. 39). На основі аналізу публікацій відомих дослідників В.М.Назарук стверджує, що протистояння елементів Сходу і Заходу становили базу світогляду українця епохи раннього Бароко. Правомірними є судження дисерантки про суттєві відмінності українського Бароко від західного у плані не тільки визначальної тематики, а й манери викладу певних ідей. Вона спостерігає значну перевагу елементів духовних над світськими, що виразно відчувається у художніх текстах.

Дисерантка дала узагальнену оцінку літературному процесові, проаналізувавши культурне тло періоду становлення Бароко. Говорячи про

культурні особливості художнього життя України кінця XVI – першої половини XVII ст., Назарук В.М. аргументовано доводить, що це був «відблиск грандіозного ідейного розмаху. Атмосфера боротьби за національне самоутвердження активізувала творчу волю особистостей, і вони шукали адекватного життєвим явищам художнього втілення. Час вимагав нових відкриттів, загострював переоцінку прекрасного, пронизував усі ділянки духовної діяльності вірою в людину і її гуманні цілі» (с. 44). Також дослідниця наголошує, що філософські ідеї доби Ренесансу, зокрема, їх сприйняття і засвоєння визначили перебудову всієї системи художнього мислення. Саме це засвідчує література кінця XVI – першої пол. XVII ст. Основуючись на цьому, дисертантка веде мову про певні ідеально-типові уявлення нової епохи, динаміку і рух гуманістичного світобачення. Вона правомірно звертає увагу і на те естетичне живлення, яке українська національна основа надала новим віянням. Тоді руйнувалася стара естетична форма. Тут же Назарук В.М. підкреслює, що естетичну форму варто розуміти не просто як спосіб висловлювання, а як світовідчуття. При цьому представники раннього Бароко орієнтуються на тези, актуальні в епоху Відродження. Вона аргументовано доводить на основі аналізу низки творів Острозького осередку, що у бароковій літературі кінця XVI – XVII ст. знаходить своє відображення і творчий розвиток проблематика періоду Ренесансу. Остання у свою чергу багато перейняла від Середньовіччя. Дисертантка наголошує на художній поетичній тематиці, яка відображає загострення інтересу до життя індивідуальної людини.

Важливим у роботі є виокремлення характерних рис власне українського Бароко, зокрема багатогранність, взаємопереплетення, стирання чітких меж та рамок, вихід за межі класичного трактування образів. «Притаманними бароковому світогляду є трагізм, відчуття приреченості людини у одвічній боротьбі добра та зла, бурямість земного життя, болісне відчуття нереалізованості задумів, внутрішні протиріччя, неможливість уникнення страждань, насичення страхами, містичними алегоріями, натуралистичними

деталями, витончена аскеза у поєднанні з намаганнями раціоналізованого підходу, естетизм форм (концептизм, емблематичність, символізм). У ранньому бароко, на відміну від Ренесансу, виникає потяг до рефлексій, пошуків вирішення життєвих перипетій через аналіз внутрішніх загроз та потенціалів. У такий спосіб відбувається своєрідне розщеплення образів на пессиміст» (с. 49).

У дисертації В.М.Назарук зроблено акцент на вагомості ролі острозького культурно-освітнього й наукового осередку у формуванні та розвиткові сuto барокової традиції в контексті культурного та літературного процесу на українських теренах. Дослідниця аргументовано доводить, що Острозький культурно-освітній осередок – це конгломерація Острозької гімназії, друкарні та неформальний науково-літературний осередок довкола князя Костянтина Костянтиновича Острозького у 1576 році. Того ж року було засновано слов'яно-греко-латинський колегіум на зразок західноєвропейських навчальних закладів, але з «грецьким», тобто православним спрямуванням. Тут гуртувалися автори літературних текстів (Герасим та Мелетій Смотрицькі, Андрій Римша, Даміан Наливайко, Христофор Філалет, Віталій Дубенський). У дисертації репрезентовано і доведено тезу про те, що Острозька академія синтезувала культурні традиції Сходу та Заходу. А це сприяло формуванню інтелектуального дискусійного майданчика. В.М.Назарук детально проаналізувала питання стильової ознаки текстів представників острозького культурно-освітнього осередку, наголосивши на його винятковості в аспекті розвитку української духовної культури.

У другому розділі «Творчість літераторів острозького кола» проаналізовано елементи барокової стилістики у доробку знакових представників острозького культурно-освітнього осередку: Герасима та Мелетія Смотрицьких, Віталія Дубенського, Христофора Філалета, Даміана Наливайка, Андрія Римші. Насамперед акцентовано увагу на елементах Бароко у творах Герасима Смотрицького. Дисерантка правомірно

Церкви та переглядом певних морально-етичних ціннісних систем. «Основне ідеологічне навантаження мають перші чотири розділу твору, в яких письменник використовує чимало художніх образів для увиразнення думки, виявляє себе блискучим майстром художнього слова і полеміки. Шість наступних розділів виконані у дещо іншій стилістичній манері – без викоряння властивої текстам Мелетія Смотрицького експресії» (с. 68). Дослідниця аргументовано і на належному фаховому рівні довела геніальність тексту, показала його наснаженість сильними емоційними перепадами, перехід фрагментів прозового викладу думки у поезію, багатство троп. Вона наголошує, що «автор наче нанизує словесно-риторичні тиради, густо накладаю темні барви, змушує читача тонко відчути трагізм ситуації чистої і чесної матері-церкви. Таке жонглювання художньостилістичними прийомами було зумовлене специфікою літературного пластиу того періоду. Автор намагався здобути читацьку увагу, послуговуючись розмаїтою метафорикою, викликати симпатію і співчуття до православ'я, до матері-батьківщини, піддати моральному осуду ренегатів і всіх тих, хто був винен у стражданнях поневоленого народу.

Міфopoетичне сприйняття образу церкви-матері має виразні індивідуально-авторські особливості. Метою такої рельєфності образу є вихід за межі усталеної художнього традиції, намагання передати вагомість питання, осягнути безмежність. Індивідуально-авторське бачення відбувається на сутності художньої проблематики твору» (с. 70).

Варто наголосити, що дослідниця виробила власні підходи до аналізу тексту з кількох позицій. По-перше, вона зазначає, що «Треносом» Мелетій Смотрицький продовжив батькову традицію, намагаючись піднести народну культуру на рівень елітарної. По-друге, щодо мови «Тренос» цікавий спробою подати польською мовою особливості давньоукраїнських філософських ідей та богослівної традиці. По-третє, «Тренос» є авторським експериментом із розмаїтою метафорикою у складному філософському тексті. Вона правомірно наголошує на визначальному внескові у переклад і

посилається на базову наукову тезу М.Жулинського про яскравість і образність стилістики Герасима Смотрицького. Аналізуючи твори письменника, В.М.Назарук наголошує на вираженні в них відкритих виступів проти політики папи, діяльності ордену єзуїтів, засудженні політики полонізації, скерованої на соціальне і національне пригноблення українського народу. Зокрема, ці тези вона відзначає у творі «Ключ царства небесного», який став першою друкованою пам'яткою української літературної полеміки. Правомірною є теза дослідниці про те, що реформаторські ідеї Г. Смотрицького певною мірою поєднувалися з гуманістичними. «Головними чеснотами людини він називає славу, мужність, талант, активну діяльність, спрямовану на досягнення вищої мети — блага рідного краю, його захист, турботу про розвиток освіти, культури свого народу, захист віри предків» (с. 61). Вона зазначає, що книга «Ключ царства небесного» (1587) пронизана ідеями суспільної рівності, свободи віросповідання та патріотизму. Тут представлено гостру відсіч претензіям ідеолога єзуїтства В. Гербеста на духовне панування над українським народом. Наголошується на важливій ролі книги у формуванні нової культурної ідентичності. «Для українського і білоруського православних народів, що дотримувалися рідної «старожитньої» віри, вона стала ідейною зброєю в боротьбі з католицько-уніатськими узурпаторами» (с. 62).

В.М.Назарук звертається до феномену М.Смотрицького. Знаковою барокою рисою у його втрах дослідниця правомірно називає звеличення представників вельможного княжого роду, наділення їх певними чеснотами, які мають сприяти мудрому управлінню, захисту інтересів громади. Також реалізацію цієї риси вона вбачає у зверненні автора до античних традицій та міфологічних образів. Вона підкреслює, що історичні постаті у текстах митця ідеалізуються, наділяються божественними ознаками. Особливу увагу В.М.Назарук правомірно звертає на полемічний трактат «Тренос», визначає його провідне місце в історії культури і письменства України і Білорусі. Появу «Треносу» дисертантка пояснює актуальну потребою реформування

видання тексту сучасною українською мовою вченим Р. Радищевським. Спільним і ключовим у доробкові Герасима та Мелетія Смотрицьких В.М. Назарук підставово вважає образ княжого роду Острозьких, які у національній свідомості є поборниками православ'я, на захист якого активно стає Мелетій Смотрицький.

На належному фаховому рівні у дисертації проаналізовано доробок білорусько-українського письменника та перекладача кінця XVI ст. Андрія Римші, зокрема вияви у його творчості рис барокового стилю. Дисерантка детально проаналізувала літературну і перекладацьку спадщину А.Римші, здійснила реконструкцію його біографії. Варто наголосити, що В.М.Назарук уперше подала таку детальну біографію письменника. Вона зараховує А.Римшу до числа інтелектуалів, які ставили собі за мету показати злидennість «просторіч» щодо творення нових слів чи можливості передати слова із сакральних мов, показати винятковість свого авторського словника. На її думку, це було своєрідним вираженням боротьби за культурний простір. Зважаючи на мовне і смислове навантаження текстів А. Римші, дослідниця аргументовано стверджує, що його освіта була ґрунтовнішою за тогочасний рівень православних братських шкіл, він вільно володів польською та латиною. Особливу увагу в роботі звернено на твір «Декетерос», де А.Римша демонструє глибокий інтерес до античної культури, героїко-епічної традиції. Натомість його «Хронологію» дослідниця правомірно вважає яскравим прикладом поєднання ренесансних ідей і протестантських прагнень наблизити біблійний наратив до простого люду, подолання традиційного середньовічного топосу авторської анонімності) та барокових (на що вказує використання популярної в польському Бароко жанрової форми та глибока перейнятість релігійною тематикою) тенденцій. На належному фаховому рівні В.Назарук доводить, що при описі біблійних подій А. Римша демонструє суто бароковий дидактизм, застерігає читача від неповаги до традицій народу, відсутності страху перед Богом, злоби. А. Римшу дисерантка вважає типовим

представником нечисленної когорти освічених письменників при дворах польсько-литовської шляхти та автором, у творах якого виразно прослідовується формальний і змістовий елементи змішання барокових та ренесансних традицій в літературі.

У дисертації на належному фаховому рівні проаналізовано специфіку барокового світу у віршах Даміана Наливайка. На її думку, «він, як і багато відомих його сучасників, належав не тільки до ентузіастів раціоналізму, а й був глибоким критиком» (с. 104). Поезію Д. Наливайка дослідниця характеризує як варіант вираження власної поетичної самобутності, а не прагнення писати за польськими зразками.

Також у дисертації детально і на належному фаховому рівні проаналізовано «Апокрисис» Христофора Філалета. Зокрема, вдало виокремлено барокові мотиви у ньому. Доведено, що це – яскравий зразок публіцистичної майстерності в українській полемічній літературі XVI – XVII ст. Дослідивши манеру письма митця, В.М.Назарук прийшла до висновку, що він був освіченою людиною, володів класичними мовами, добре знав Біблію, тексти отців церкви, тогочасну літературу та принципи державотворення. ««Апокрисис» захоплює читача композиційною довершеністю, чіткою послідовністю викладу думки, багатством ілюстративного матеріалу, колоритністю мови. Автор використовує чимало посилань на документи, вдається до афористичних висловів, наводить прислів'я та приказки, додає фольклорних елементів. Кожна частина книги, розділ, фраза чітко продумані, логічно вмотивовані, побудовані з винятковою увагою до художньої деталі. Дібрата лексика є однозначною та не дає можливості двоякого трактування чи відсутності логіки. Речення поширені, але не ускладнені розмаїтою метафорикою. Такий підхід до викладу матеріалу дещо дивує читача, адже сам автор стверджує, що книга писалась «врихле», поспіхом, бо ж мала на меті швидко зреагувати на актуальні проблеми» (с. 123).

На основі детального стилістичного аналізу «Апокрисиса» дисертантка стверджує, що Х. Фіалет пройшов добру школу красномовства, він опанував як публіцист техніку риторичної майстерності, тому є близьким красномовцем, вправно орудує найтоншими прийомами риторики і діалектики. Заслуговує на увагу теза дослідниці про те, що сила інакомовлення автора «Апокрисиса» полягає в тому, що мовні звороти у тексті прості й зрозумілі широкому колу читачів, адже запозичені переважно з простонародного мовного ужитку, а не з книжних джерел. Якщо й зустрічаються в «Апокрисисі» образи, алгорії, взяті, наприклад, з церковної книжності, то вони загально відомі й доступні розумінню народу (с. 132). Також у дисертації детально проаналізовано ще один твір Острозького культурного осередку – це «Діоптра» Віталія. Твір подано у бароковому контексті, зосереджено увагу на стилістичному аналізові повчальних поетичних текстів Віталія Дубенського. Наголошується, що в історію літератури він увійшов як перший в Україні майстер афористичного вірша.

Висновки до дисертації цілком і повністю відображають специфіку і новаторство наукових пошуків дослідниці. Вони містять цікаві та суттєві наукові відкриття, котрі є новаторськими й актуальними для сучасної української медієвістики.

Дисертантка довела, що первинні барокові елементи вже наявні у творах Герасима та Мелетія Смотрицьких, Даміана Наливайка, Віталія Дубенського та інших представників острозького культурно-освітнього осередку. Вона аргументувала тезу про те, що ранній період формування барокового стилю у доробкові митців острозького осередку характеризується відсутністю потягу до звичайного, простого відзеркалення дійсності в художніх творах. Ідеалом було мистецтво осяяння й одкровення. У літературі активно творилися нові художні форми, осмислювалися цілісності стилів і творення літературної мови. Вияви гротеску вбачаються у творах Мелетія Смотрицького – одного з

найемоційніших авторів острозького культурно-освітнього гуртка. Наголошується на використанні у текстах розгорнутих метафор, філософських абстракцій, емблематичності, символічності. Зазначається, що трактування образів здійснюється за умови розуміння історичного контексту. Визначальним є осмислення духовного призначення людини крізь призму боротьби із власними пристрастями та жадобою до матеріальних благ. Також важливою рисою барокового тексту вважається динамізм – потреба зміни, поступу, а також допитливість і глибока зацікавленість життям, що вважалося ознакою нового, «світського світогляду». Тому аналіз літературної спадщини митців острозького кола відкриває новий аспект у вивченні світоглядних основ людини XVI – XVII ст., а також представляє нові грані у з'ясуванні понять «бароковості» та дає змогу виокремлення специфічних стилістичних рис. Наголошується, що незважаючи на те, що українське літературне Бароко формувалося в контексті європейського літературного розвитку, воно мало національну своєрідність.

Загалом дослідження творчої спадщини культурно-освітніх діячів острозького осередку, аналіз їхнього доробку із акцентом на бароковість актуалізувало знання про мистецьке життя Острожчини у визначений період, дало можливість систематизувати матеріали про багатогранність художньо-естетичних надбань авторів, та дозволило цінити значимість спадщини Герасима та Мелетія Смотрицьких, Андрія Римші, Даміана Наливайка, Христофора Філарета, Віталія Дубенського.

Загалом дисертаційне дослідження Назарук В.М. «Формування барокового стилю у творчості літераторів Острозького кола (друга половина ХVІІ ст.)» є вичерпним із точки зору поставленої у ньому проблеми та повноти і масштабності її висвітлення. Тут на високому фазовому рівні виконано задекларовані завдання, цілком досягнуто поставленої мети. Водночас можна допускати дещо інше трактування або ж розуміння певних

явищ, що є характеристикою будь-якої наукової дискусії загалом. Тож зауважимо дисерантці наступне.

Перше. Дисерантка цілком правомірно говорить про особливості українського Бароко порівняно з європейським. При цьому варто було б наголосити на конкретних відмінностях українського барокового стилю від польського, адже саме у взаємозв'язках і дискусіях із літературою Речі Посполитої формувалися ідейні та стильові вектори літераторів Острозького кола.

Друге. Дисерантка цілком правомірно наголошує, що слово «бароко» в українській літературі, як правило, пишеться з малої літери. Назви ж інших епох у розвитку культури – з великої. Зауважує, що таке написання у світлі сучасних публікацій про творче життя XVII – XVIII ст. є вже анахронізмом (с. 33). При цьому у роботі В.М.Назарук термін Бароко пишеться з малої літератури. Натомість варто писати його з великої літери.

Третє. У дисертації В.М.Назарук термін Відродження пишеться з великої літери, а середньовіччя – з малої. Натомість назви всіх культурно-історичних епох, зокрема Середньовіччя, Ренесанс (Відродження), Бароко варто писати саме з великої літератури. Така практика є традиційною для європейських наукових праць.

Проте ці незначні зауваження зовсім не применшують вартісного наукового дослідження Назарук В.М. «Формування барокового стилю у творчості літераторів Острозького кола (друга половина ХVІІ ст.)» винесеного на захист. Це зріла, концептуальна, новаторська, актуальна робота з чітко вираженою авторською позицією у розумінні поставленої проблеми.

Отже, дисертаційне дослідження Назарук В.М. «Формування барокового стилю у творчості літераторів Острозького кола (друга половина ХVІІ ст.)» є завершеною працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані

результати. Всі вони у сукупності репрезентують наукову концепцію дисертантки, а також на високому фаховому рівні вирішують поставлену наукову проблему в історії української літератури.

Дисертація відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567, зі змінами, внесеними згідно з постановою КМ № 656 від 19.08.2015 р., а її авторка заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.01.01 – українська література.

Доктор філологічних наук, професор,

О.М. Сліпушко

професор кафедри історії

української літератури, теорії літератури та

літературної творчості

Інституту філології Київського національного

університету імені Тараса Шевченка

Підпис Сліпушко О.М. стверджую

Директор Інституту філології

Київського національного університету

імені Тараса Шевченка

Г.Ф. Семенюк

